

Görüşler

Nº 2070

ADANA HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Başvekilimizin Nutku
Adanada Şive Hususiyetleri
Hikâye (Lâtif Efendi)
Günün Kıymetleri
Marsı Defne Dallarıyla Boğalım
Orhun Âbideleri
Alkolizm ve Kriminoloji
Adanada Atletizm
İsmet Paşa Destanı Münasebetile
Halkevi Çalışmaları

Sait Toraman
Hamit Salih Asyalı
Yusuf Doğudandoğan
Nurettin Ünen
Şevki Berker
Ahmet Uğur
Rıza Salih Saray
Asyalı

ŞİİRLER

Gazel
Zügürt
Akşam
Başım
Ağaçlar
Bayrak
Cenuptan Selâm
Bir Kere Daha

Talât Muter
Hasan Turan
Sami Gürlev
M. Bekir Demirkıran
Sadi Samra
A. Celâl Şimşek
Cengiz Turhan
Nedim Harmankaya

1. Kânun

1944

Sayı: 72

Görüşler

ADANA HALKEVİ KÜLTÜR DERGİSİ

CİLT : 8

1 inci Kânun 1944

Sayı : 72

Başvekilimizin Nutku

Sayın Başvekilimiz Şükrü Saracoğlu, 15 inci Tasarruf ve Yerli Mollar Haftasını, Ankara Halkevinde söylediği bu özlu Nutuklariyle açmışlardır :

Arkadaşlar,

Bugün Tasarruf ve Yerli Mollar Haftamızın on beşinci yıldönümüdür. On beş yıldanberi her sene bugün başlıyan bu hafta Devlet olarak ve insan olarak yaptıklarımızı açıkça gözden geçirmek ve yapacaklarımızı hızlandırmak ve böylece bizi ülkümüze yaklaştırmak imkânını yarattığı için onu uğurlu ve kuvvetli bir gelenek olarak selâlamalıyız.

İktisadî olan bu haftamızda dikkatinizi yine iktisadî olan dört köşemiz üstüne çekmeye çalışacağım. Bu köşeler şunlardır :

Maliye, Banka, Ticaret ve İktisat köşesi .

Maliye köşesi :

Dünyayı kaplamaya başlayan harp ile beraber yarı seferber bir duruma geçtik. Bu durum istihsal kaynaklarında çalışan bir milyona yakın Türk gencini istihlâk saflarına geçirdi. Ve bu geçiş gününden itibaren Bütçemizde korkunç bir açıkla karşı karşıya kaldık. Bu zor durumun ilk iki yılını aldığımız bazı mali tetbirlerden elde edilen ve müttefiklerimizin verdiği altınlar mukabili Merkez Bankasından alınan yüz milyonlarla geçirdik. İkinci iki yılı bir defaya mahsus bir vergi ile ve bazı mali tetbirlerin getirdiği yüz milyonlarla geçirdik.

Harbin başladığı gündenberi bir taraftan bir defaya mahsus kaynaklarımızı tüketirken diğer taraftan da normal ve daimî menbalar ve kaynaklar aradık ve bulduk. Böylece masrafların mütemadiyen ve baş döndürücü artışlarına rağmen Maliyemizin bütçe açıklarıyla ezilmesine meydan vermedik. Yalnız meydan vermedik değil, içinde bulunduğumuz mali yıl için âdi ve fevkalâde masrafları yalnız adi varidat sayılması mümkün olan kaynaklarla karşılayan bir bütçe yapmak cesaretini kendimizde gördük. Acaba bu Bütçe tahakkuk edebilecek midir? Bütçe yılının ilk beş ayı içinde elde edilen neticeler buhusustaki cesaretimizin çok yerinde olduğunu anlatıyorsa da son ayın varidatı cesareti kırıcı bir durum göstermektedir.

Merkez Bankası köşesi :

Dünya harbi başlarken tedavüldeki paramızın yekûnu (230) milyon lira idi. Buna mukabil Merkez Bankamızın kasasında yalnız 26 ton altın bulunuyordu.

1942 yılının sonunda tedavüldeki para miktarı (742) milyon liraya, altın miktarı da (101) tona çıkmıştır.

1943 senesi sonunda tedavüldeki para miktarı (805) milyon liraya, altın miktarı da (143) tona çıkmıştır.

1944 senesi sonlarında ise tedavüldeki para miktarı (970) milyon liraya, kasadaki altın miktarı (196) tona çıkmıştır. Ve ayrıca 31 milyon liralık döviz mevcuttur.

Bu rakamlar bankanın gün geçtikçe daha sağlam bir durumda olduğunu gösterdiği kadar memleket mali ve iktisadî işlerinin sağlam temellere ve iyi hesaplara dayandığını gösterir ve böylece tuttuğumuz yolda yürümenin memleket ve millet menfaatine uygun olduğu kanaatını yaratır.

Burada üstünde durulacak tek iş son aylarda döviz miktarının azalmaya başlamasıdır.

Ticaret köşesi :

Buradaki ticaret, daha ziyade harici ticaret işleridir.

Harbin başlaması ile beraber her çeşit malımıza her çeşit müşteri çıkmaya başladı. Ve mallarımızı satmak husunda çok müşkülât çekmedik. Onun için ihracat mallarımıza ihracat vergileri koymak, yabancı paralara verilen primleri kaldırmak suretiyle vaziyeti memleket lehine işletmeye çalıştık. Bu yüzden ve ithalât azlığı ve zorluktan Merkez Bankamızdaki altın miktarını (119) ton artırdık. Büyük gayrêtlarin

ve büyük mahrumiyetlerin mükâfatı olan bu altınları ancak istihsalı artırmak ve yeni tesisler yapmak için kullanmak kararındayız. Bununla beraber beş altı aydanberi alışlarda ve satışlarda geniş bir durgunluk hüküm sürmeye başlamıştır. Üzüm, incir, fındık, tütün, bakır ve saire aylardır müşteri bekliyor. Bizim için tek müşteri İngiltere ve Amerika'dır. Tek pazarda İngiliz ve Amerika pazarıdır. Bu pazarlarla sınırsız bağlanmak için biz elimizden geleni yaptık ve yapmaktayız. Mallarımızın fiyatlarında göze çarpan bir iniş hasıl oldu. Dolara da % 40 prim verdik ve bunları yaparken pek tabii olarak bize karşı yapılmış olan vaidleri hatırladık. Onun için bugünkü durgunluğun pek yakında bertaraf olacağına ve hiç değilse mütevizin bir alış verişin başlayacağına inanıyoruz. Çünkü gene inanıyoruz ki bugünkü Türk toprakları üstünde her hastalıktan âri, sıhatli bir Türk milletin yaşaması insanlık için vaz geçilemez bir zarurettir. (Alkışlar)

İktisat köşesi :

Devlet parası ile kurulan ve işliyen müesseselerin başlıcaları şunlardır :

Devlet Demiryolları
Devlet Denizyolları ve Limanları ve Fenerler
Devlet Havayolları
İnhisarlar İdaresi, Müskirat, Tütün, Kibrit Fabrikaları
Posta ve Telgraf ve Telefon İşletmesi
Askeri Fabrikalar
Devlet Orman İşletmeleri
Sulama Tesisatı Barajlar
Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası
Gemlik Suni İpek Fabrikası
Hereke, Feshane, Bünyan, Merinos, Bakırköy, Kayseri, Ereğli, Nazilli, Malatya Dokuma Fabrikaları
Karabük Demir ve Çelik Fabrikası
Sellüloz Fabrikası
Kâğıt Fabrikaları
Çimento Fabrikaları
Yerli Mallar Pazarları
Ereğli Kömürleri İşletmesi
Divrik Demirleri İşletmesi
Güleman Şark Kromları İşletmesi
Bolkar dağı Simli Kurşun İşletmesi
Ergani Bakırları
Kuvarsan Bakır İşletmesi
Murgul İşletmesi
Değirmisaz Linyitleri
Geçiborlu Kükürt İşletmesi
Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi
Toprak Mahsulleri Ofisi
Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu
Zirai Donatım Kurumu
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ve Emniyet Sandığı
Eskişehir, Uşak, Turhal, Alpullu Şeker Fabrikaları

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
Emlâk ve Eytam Bankası
Belediyeler Bankası

İkinci derecede ehemiyeti haiz olan birçok müesseseleri saymadım. Sadece bunlar gösteriyor ki Cumhuriyet, iktisadi bir Devlet olmuştur. Ve rejimin devletleştirme prensipi yerine getirilmektedir. Sermaye ve varlıkları birkaç milyarı bulan bu fabrika ve müesseselerin sadece adlarını bir arada görmek insanın gurur ve istikbal için emniyet veriyor. Bu fabrika ve müesseselerin hiçbirisi hususi bir menfaat için çalışmıyor. Bu fabrika ve müesseselerde takibedilen tek hedef halkın menfaati, her vakit halkın menfaati, daima halkın menfaati olacaktır.

Bu fabrika ve müesseselerin bundan altı ay evveline kadar aldıkları emirler : "Kaça mal olursa olsun her gün biraz daha fazla istihsal etmek" mealinde idi. Son altı aydanberi aldıkları emirler ise

"her gün biraz daha sağlam ve biraz daha ucuz istihsal etmek" mealindedir.

Bu fabrika ve müesseseler Hükümetin birinci emrini nasıl yerine getirmeye çalışmışlarsa ikinci emrini de yerine getirmek için öylece çalışmışlar ve çalışmaktadırlar. Nitekim son zamanlarda istihsalimiz birçoğunda umumî yürüyüşe uygun olarak fiyat tenzilleri yapılabilmıştır.

Bütün bu müesseselerin Devlet elinde bulunmasının bir iyiliği de bunları ahenkle çalıştırmak imkânının elde olmasıdır. Nitekim kömür madenlerimizi uzun zamanlardır zararına işletiyoruz. Çünkü kömüre zam yapmaktansa bu zararı mensucat fabrikalarımızın kârları ile karşılamayı daha faydalı gördük. Bu zarar daha ziyade direk fiyatlarındaki fazlalıktan ileri geliyor. Eğer bir gün eski şartlara yakın şartlarla direk tedarik etmek imkânını bulursak o zaman kömür de de kuvvetli bir kâra geçmiş olacağız. Bu suretle hem kömür fiyatında hem de kömür açığını kapıyan diğer istihsalat fiyatında yâni ve canlı tenziller yapmak imkânını bulacağız. Unutmamalıdır ki bugün komşu ve civar memleketlerde âdi maden kömürünün tonu 70—80 lira olduğu halde bizde (21) liradır.

Bütün fabrika ve müesseseler için bugün en büyük iş bunların harpsunu şartlarına intibak edebilmeleri için çareler aramak ve bulmak işidir. Bir müddettenberi mütehassıslardan mürekkep bir heyet bu mühim iş için çalışmaktadır. İlk elde edilen neticelerin, fabrika ve müesseselerimizin harpsunu iktisat şartlarına uyabilmeleri için cesaret verici bir mahiyette olduğunu şimdiden tebşir edebilirim.

Hulâsa, arkadaşlar, eğer maliyemizin gelirleri ilk beş ay içinde olduğu gibi devam eder, durgunlaşan dış ticaretimiz, verilen sözlere ve yapılan vaidlere

— Devamı 15 inci sayfada —

Adana'da Şive Hususiyetleri

Yazan : Sait TORAMAN

4 — Gelecek zamanın ikinci çoğul şahsında (ceksin) yerine (cén) gelir.

Geleceksin — Gelecece
Göreceksin — Görecece
Vereceksin — Verecece

5 — Geniş zamanın 1 inci çoğul şahsında (iz) takısı yerine (ik) gelir.

Gideriz — Giderik
Geliriz — Gelirik
Alırız — Alırık

6 — Geniş zamanın birinci tekil şahsında (sin) takısı yerine (en) gelir.

Düşersin — Düşen
İnlersin — İnlen
Ölürsün — Ölün
Etme, bulun — İnleme Ölün

7 — Gereklik kipinin birinci çoğul şahsında (yız) takısı yerine (yik) gelir.

Gitmeliyiz — Gitmeliyik
Görmeliyiz — Görmeliyik
Sormalıyız — Sormalıyık

8 — Şimdiki zamanın birinci tekil şahsında (yorsun) takısı yerine sadece (yon) gelir.

Duruyorsun — Duruyon
Atıyorsun — Atıyon
Geziyorsun — Geziyon

9 — Adanada iki sesli harf yan yana telaffuz edilemez.

Saat — Sahat
Muallim — Mâlim
Muasere — Mahsere
Taahhül — Tahhül
Faik — Fayık
Daima — Her dayım
Sait — Sayit

10 — Arapça şeddeli kelimeler tek harf olarak söylenir

Evvel — Evel
Kuvvet — Kuvet
Teneffüs — Tenefüs
Hürriyet — Hüriyet
Seyyare — Seyare
Mürüvvet — Mürüvet
Zürriyet — Züriyet

11 — Hece sonundaki (v) ler çok defa söylenmez

Mahiv — Maf
Afiv — Af
Tevfik — Tofik
Yevmiye — Yomiye

12 — (C) ler birinci hece sonunda bazan (J) olarak telaffuz olunur.

Güçlü — Güjlü
Necdet — Nejdet
Acılık — Ajlık
Piclik Pijlik

13 — Bir kelimenin hecelerinde (E) nin ardından (N) gelirse (L) ler (N)olarak söylenir

Alın — Annı
Anlamak — Annamak
Dinlemek — Dinlemek
Onlar — Onnar gibi

14 — Şu iki kelimede de (L) ler (N) olur

Zelzele — Zenzele
Silsile — Sinsile

15 — Şu kelimelerde de hece sonundaki (Y) ler (V) olur

Köy — Köv
Tüy — Tüv
Gök — Göv olur

16 — Şu kelimelerde (Ö) ler (O) olarak söylenir

Cömert — Comart
Ömer — Omar

17 — Şu kelimelerde de (Ö) ler dar bir E olarak söylenir

Bölmek — Belmek
Çözmek — Çezmek

18 — Pek az olmakla beraber ses uyumu (ahenk) kaidesine aykırı olarak söylenen kelimeler de vardır.

Salı — Sâli
Yarın — Yarin
Bazı, Bazan — Bazi, Bazen
Karar — Karer
Arap — Arep
Tamam — Temam
İştebu — İştâbu

19 — Şu kelimeler Adana'da gel, el kelimelerindeki e den çok dar bir e ile söylenir.

Böyle dar bir e ile söylenen kelimelerin sayısı çoğaltılabilir. Ve bu kelimeleri alfabemizdeki (e) sesile söylemek Adanalı için âdeta mümkün değildir. Söylense bile bir çoklarında mana karışıklığı olur.

Yer	Eyup	Geç
Yemek	Eyi	Erken
Sel	Mey	Ertəsi
Yel	Ney	Dermek
Bel	Meşin	Bez

— Devam edecek —

İsmet Paşa Destanı münasebetile

Eser : Sait TORAMAN

Tenkit : Asyalı

Halk zekâsının bir makesi ve mâşerî vicdanın bir tezahürü olan Epope, konusunu muhayyilenin cömertliği ile genişletir.

İlk devirlerin insanı saflık ve hayal severliğin selinde tabiat kanunlarının hikmetinden habersiz semavi bir korku içindeydi.

Bu gün basitliği icabı nazarımıza çarpmıyan olgular ilk insan için harikulâdelikleri izaha çalışan insan ilk Mit leri meydana getirmiş oldu. Böylece insan muhayyilesi eşyayı canlandırıyor ona türlü türlü vasıflar veriyordu.

İki tarafın maddi veya manevî menfaatları iktizası meydana çıkan vakalar halkın vicdanında bir kahraman yaşatmak arzusunu ateşliyor; böylece destanın kahramanını yaratmış oluyor. Müsbet bir tefekküre malik olmiyan insanlar muhayyilelerinin yarattığı bu kahramana derhal insan üstü bir vâsıf veriyor; ilâhileşiriyordu.

Akıl dışı kalan bütün olguları kabul etmiyen asrımızın maddi zorluğu içinde ilim kafasının meydana getirdiği cehennemî aletlerle çarpışan milletler kahramanlarını infilak maddelerinden seçiyor. Buna rağmen Milli Savaşımızın kahramanları bütün milletin kalbinde ve vicdanında bir meşale gibi yanmaktadır. Ve milletlerinin bütün meziyetlerini nefislerinde toplayan bu kahramanlar medenî insanın Epopesinde ölmezliğin birer kahramanı olarak kalacaklardır.

Henüz Dünya veya memleket çapında bir yazılı destanımız yok fakat hepimizin kablerimizde bir Destan ve bu destanın milli kahramanları yaşıyor.

İsmet Paşa Destanı bir isim olarak yeter bir destandır. Bu bir heyecan ırmağının bir katresidir. Siyaseti kimine az, kimine yok gelecektir. Fakat, müsbet bir ifadenin müsbet ve samimi bir tezahürüdür.

(Toplanıyor şahsında bütün şerefler, şanlar)

mısranda hakikat bir bayrak gibidir. Ve hakikati görmesini bilenlerin gözünde bir bayrak gibi dalgalanmaktadır.

(Kalbden kalbe, son Türke dek yaşar elbet İsmet Paşa)

Destanının kahramanını sonsuz bir emniyetle halkın vicdanına naklediyor. Ebedî olmak için bundan sağlam hakikat yoktur.

(İki dahâ nihayet Ankarada birleşti.)

Yalnız Ankarada mı? Bütün gönüllerde, memleketin her zerresinde, her şeyde beraberdirler.

Destan Milli mücadelenin bir tarihçesi gibidir. Gençler için faydalı bir kitap olmaktan başka dürüst heyecanları kabından taşıran bir olgudur.

Sait Toraman'ı, Şirin şeklini ve mevzuunu kaybetmişti bu zamanda, başardığı bu önemli teşebbüsünden ötürü sevgi ve takdirle alkışlarım.

G A Z E L

Mutasavvıfane

Eğer feyz almasaydı sûzîş i kalb-i hazinimden
Yanardı sîne-i ârâm, âh i âteşinimden
Ben ol gümgeşte bir Yâkubuyum sahrây-i hicrânın
Ki Yûsuf olur giryende feryâd-ı enînimden.
Acep rûmâl i pâ-yi nâziyim bir Leyli i hüsnün,
Alır mecnûnlar kuhl i cilâ hâk i cebinimden.
Ben ol müstağrak-ı dereyâ-yi zât-ı kibriyâyım ki
Taşar emvâc ı ayniyyet yesarımın, yemînimden.
Dilimdir ol Kelim-i vâdi-i Tûr-ı tecellâ ki
Nümâyandır yed i beyzâyı Musa âsetinimden.
Ben ol sagarkeş i sahba yi tahkîkim ki, ey Tâlat,
Geçenler mesti buy i feyz olur kurb-u yakînimden

Talât Muter

Adanahî Şair Hasan Talât Muter, iki yıl önce bu ay içinde vefat etmişti. Şiirlerinden örnekler vererek "Görüşler" in özel bir sayısı ile kendisini tanıtmış olduğumuz bu değerli sanatkârın ölümünün yıl dönümü münasebetiyle neşredilmemiş bir gazelini sunuyoruz.

Yurt sanat ölçüsünde büyük bir kıymet olan Talât Muter'in bütün eserlerini tophyan külliyyatı kitap halinde hazırlanmıştır. İlgililer, bu eserin bir an evvel basılması için icap eden teşebbüse başlamışlardır.

Günün Kıymetleri

Yazan : Yusuf Doğudandoğan

Gayeye giden yolu aydınlatan kıymetlerin şeklen değişmesinde korkulacak bir şey yoktur. Yeter ki gaye yok olmasın. Cemiyetin bekasını sağlayan bu gayeye de "Millî ahlâk" demek doğru olur.

Tabii ve beşerî felâketler kıymetlere ezici darbelerini indirir. Böyle olağanüstü durumlarda fertlerin vicdanı sağırlaşır ve içtimai hasseler felce yönelir. Bu yıkılış, topluluğun süregelen âdet, anane ve ahlâk terbiyesine göre âni veya yavaş olur. Cemiyet içinden fırlayan ve azlık teşkil eden bir sınıf, bu bulanık havadan faydalanarak "millî kütüğü" kemirmeğe yeltenir. Bu kütüğün atomlarını teşkil eden fertler, kuvvetli bir karektere sahipse bu mevzii sivilcelerin hemen başı kopuyor ve beden felâketten kurtuluyor. Lâkin fertlerden zayıf karakterli olanlar, "üzüme baka baka" kabilinden cerahatlenerek bedeni kangren etmeğe çalışıyor.

Böyle zamanlarda cemiyet, kanun ve nizam antitoksinlerini şırınga ederek bu mikropları öldürmeye çabalar.

Bu dev cüsseli mikroplar, bilmezler ki cemiyetten bir parça olan vicdanlarını ayaklarının altında insafsızca eziyorlar. Halbuki koca bedenlerinde tek değer odur. Dışarıdan yalnız madde sesi duyan bu şahıslar, manevî hazinede hiçbir değer bulmuyorlar.

Maddiyatla maneviyatın ters olan bir hızla birbirini ittiği bu zamanda benlik te elbise gibi değişiyor. İçten hiçbir haber gelmiyor olmalı ki; ahlâkî umdeler demode olmuş, fazilet yüz kızartır bir suç haline gelmiştir.

Neredeyse küstahlık, ahlâksızlık, yalancılık, dalaverecilik gibi bir "Din" altın tacı başına geçirecek manevî aleme bir bobsitil gururu ile hakim olacak...

Ne fecaat !

Fertlerin cemiyete, cemiyetin beşeriyete çeşitli bağlarla bağlandığını biliyoruz. İnsanoglu, karnının acıktığını hissettiği ve tabiatı dolduran canlılardan ayrı bir varlık olduğunu idrak ettiği andan itibaren bu bağlara ihtiyaç duymuştur. Böylece o günden bu güne, içtimai müeyyidelerle boyun eğe gelmiştir. Her devirde başka şekil gösteren bu müeyyideler, daima tek gaye gütmüştür : İçtimai nizam....

İçtimai nizam, bozulduğu her çağda topluluklar dağılmış; hepler tekleşmiştir. Ve bu dağılmalar sosyal anarşilere meydan hazırlamış, umumi felâketlere başlangıç olmuştur. Tarih boyunca yapacağımız bir gezi bize bu çeşitli olaylardan sayısız lipler gösterir...

Bu felâketlerin çarelerine yine aynı olayların sonunda rastlanır. Beşer, böyle anlarda içinden gelen sesi duyma bahtlılığına nail olarak; uzun ve yorucu gayretlere karşılık da olsa, bu musibetten kurtulma yolunu bulmuştur. Bu halâs birlik ve beraberlikle olmuştur.

Tarih boyunca tekerrür eden bu olaylar, cemiyetlere acı dersler vermiştir. Öyle ki : bağların gevşemesi için her devirde peygamberler, feylesoflar, kumandanlar ve şefler, mâşerî nizamın bekçiliğini yapmışlardır. Bu nöbetleşme, civa seyyahiyeti gösteren insan ruhunu müstakar bir şekilde tutmak için gevşeyen bağları sıkıştırmayı ve ona çözülmezlik vermeyi gaye edinmiştir. Bütün bu birleşme gayreti bir noktada toplanır : Ahlâk..

Her nöbetçinin bir düğüm attığı bağlar bu gün kördüğümleşmiş buna karşılık "ben"lere tesir edemez duruma düşmüştür.

Müeyyidelerin en yaşlısı ve altın taca her devirde sahip olan din'ken; bugün o bile modası geçmiş bir mata gibi vicdan sarayının bodrum katında paslanmaktadır.

MARS'I

Defne Dallariyle Boğalım

1 — Harp Devletlerin Eseridir

— 68 inci Sayıdan Devam —

Yazan : Nurettin ÜNEN

lerini başarmakla mükellef organlara ait vazife ve selâhiyetlerin hududunu ve bu organların gerek birbiri ve gerekse halk ile olan münasebetlerinin hukukî şekli ve mahiyetlerini tayin ve tanzim edebilmedir. Milletlerin enbüyük hatası idare şekillerinden ihtiyar ettikleri kopyacılıktır. Bu suretle bir diğerinin düştüğü hataya aynen yuvarlanmış oluyorlar 1787 Amerika istiklâl ve 1791 Fransız ihtilâle başlayan ve bugünkü hallerini alan ana yasaların hemen hepsi de bir birinden mühlumdur. İlk defa ferdi ve şahsî idare ve saltanata nihayet vermek arzusuyla ortaya atılan ve hüsnüniyet eseri olan bu anayasalar hangi rejimi ifade ederse etsin daha çok seneler görülecek tecrübeler göre üzerlerinde işlenmesi icap eden kanunlardır. Zamanımıza kadar yapılan tadiller, ekler, tayler hiç de kâfi gelmemiştir.

4 — İyi yapılmış kanunlara dayanmayan, halk ve kuvveti yekdiğeri lehine kullanmayan bir devlet, âdil bir müessese sayılamaz.

Devlet idare ve teşkilâtına ilmin müdahalesi de hayırlı olmamıştır. Eski devrin mutlak ve müstebit hükümdarı yerine, 18 inci yüz yılın felsefesi ferde karşı mes'uliyetsizlik, vatandaş hukukuna hümezsizlik isteyen devlet tahakkümünü ikâme itmiştir. 19 uncu asır Fransa ihtilâli ise devlet mes'uliyeti değil, (Memur) hükümet, yani şahıs mes'uliyetini koymuştur. Zamanımızda politika ve diplomasi tedahül etmiştir. Bir devletin iç politikası, diplomatik münasebetlere tesir etmektedir. devletler artık başkalarına zarar vermesi ihtimali olmayan bir şekli ihtiyar etmek mecburiyetindedirler. Yani Şuurla tanzim edilmiş anayasalar sayesinde :

1 — Dahilde vatandaşın hak, hürriyet ve adalet sahasındaki nisibini son hadde ulaştırmak ve milletin (bu benim hükümetim, bunu ben kurdum, devlet benim) diye bilmesini temin.

2 — Her hangi bir muhterisin veya grubun Re-iskâra geçmesine fırsat vermemektir.

Devlet, tahakküm etmek demek değildir. Bizce inzibat, intizam ve disiplin temini için mutlaka istibdat ve tahakküm lüzum yoktur. Bu şekil, mukabil hareketleri, yani ihtilâl veya harpleri doğurur. Sükûn ve asayişin temini için her şeyden evel aklı se-

lime dayanan esaslar ve bu mevzuatı icraya elverişli teşkilât lâzımdır. Bunun temin edilmediği hallerde diktatörler türer. Dahili ve harici harpler zuhar eder.

Devletin, yeryüzünde ilâhî bir irade, hukukun ilâhî bir nizam, kanunun ise bu ilâhî nizamın müs-bet kaideleri olarak kabul edildiği devirlerde, insanlık nasıl harpten sıyrılmamışsa, din ile dünyanın temamen ayrıldığı bu devirde de aynı bahtsızlığı muhafaza ettiği görülmektedir. Bu da şunu isbat ederki, anayasalar hâlâ daha esaslı bir islahata muhtacdır.

İnsan olması itibarıyla cemiyet içinde yaşamağa muhtaç olan ferdin içtimaileşmesi, onu hak mefhumıyla karşı karşıya koymuştur. Çünkü vatandaşlık hakla tevemdir. Hakkın husulü ise hakiki kuvvet derecesini müeyyedelerinden ve bu müeyyedelerin fiili icraatından alan hukuk kaidelerinin tesbit edilmiş olmasıyla mümkündür. Yani; müs-bet hukuka mugayir hareket eden surette icra ve tatbik edilemeyen müeyyedelerle hakkın husulü mümkün olamaz. Fedler zarar ihtimalini hesaba katarak bu ruhi tazyik altında hukuka mugayir hareketten çekinmekle yani mesuliyet fikri hasebiyle vatandaşlık vazifelerini ifa ederler. Şu hükümleri milletler için de düşünebiliriz. Cihanı bir cemiyet ve milletleri be bir fert telâkki edersek, aynı hükmü tatbik etmek mümkün olur. Yani milletler camiası da her milletin hukukuna riayeti vazife bil-meli, aksi halde bir müeyyede ile karşılaşmaktır. Böyle müeyyede ve adil beynelmil bir müessese ancak adaleti, hakkı, insanlığı şiar edinen devletler tarafından kurulabilir.

Devlet teşekküllerinde umumiyetle hak mefhumu esastır. Tebaasının hukukunu çiğniyen devletler, muktedir oldukları nisbette diğer milletlere de tecavüzden geri kalmazlar.

Idarenin hakiki prensiplerini, içtimai hayatın hedef ve haklarını insanların hakiki menfaatlerini ve bunları yekdiğerine bağlayan vazifeleri düşünemiyen devletler, yalnız vatandaşları için değil, cemiyetin her şubesi ve bütünü için de zararlı olurlar. Tarih, bu yüzden mustarip olan insanlığın maceralarıyla doludur.

Ferdi hak demek, ferdin insan olmak sıfatıyla cemiyet içinde taşıdığı hak demektir. bir ferdin hak-

kı da bir milletin hakkı kadar mukaddesdir. Muayyen bir ülke üzerinde yaşayan bir insan birliğinin siyasal ve sosyal bağlılık ve teşkilâtının bir ifadesi olan devlet, bu şıarı güderek yürürse beşeriyeti mesut edebir. Bu dünyayı ne Eflatun, Aristo, ve Sokratların koyu devletçiliği, ne Decates'in ferdiciliği selâha götürebilir. Beşeriyete, cemiyetin menfaati olmadıkça ferdi mahkûm etmeyen bu haksız kudreti bulamayan mutedil bir devlet lâzım. Auguste Conte'un ferdi hürriyet yerine vazifeyi ikame eden nazariyesi, keza Durkheim ve Leom Bourgois'nın ferdi hürriyet yerine tesanüdüllüğü kabul eden sosyolojisine kadar tatbiki kabil olmayan fikirleri kitap sahifelerinde kalmağa mahkûm şekilleridir. Hülâsası :

Markseçilik, sidikacılık, trösteülük, monopolculuk hiç birinin üzerinde ısrarla durmağa deymez. Bunu hadiseler isbat etmektedir.

Demokraside kanun, adeta devlet faaliyet ve icraatının bir şartnamesi imiş. Acaba bunun ihlâli halinde milletçe alınacak tedbirler neden ibaret olacaktır. Kanun ihlâl edilmesini, mütehakkim zümrenin arzusuna uygun elâstiki kanunların vazını milletler hangi kuvvete dayanarak menedebilir.

Devlet, en kuvvetlilerin tahakkümünden ibaret bulundukça, bütün bu gayelerden uzak yaşayacaktır.

Carischmitt'e göre devlet her türlü nizamın üstünde gelen siyasi bir birliktir. Bizce dünyada nizam ve intizamdan eser yoktur. Bilâkis intizamsızlıktan mütevellit ve harbe kadar dayanan kargaşalar vardır. Şu halde devlet mefhumu henüz muhayyeldir. Devleti bir inbişaf, terakki derecesi olarak karşılayan heykel gibi Filozofların bu terakki ve inkişaftan maksatları acaba (her ne sahada olursa olsun) mı ibarettir. Haurion'un dediği gibi tedrici surette doğan ve inkişaf eden devlet müessesesi, bizce inkişaf mecrasını ancak hayra çevirebildiği gün beklenen vazifesi yapmağa başlamış sayılabilir. Hayrın ve ahlâkî hayatın esasını kuramayan ve ona hizmet edemiyen bir devlet, nihayet tedaviye muhtaç bir illet olabilir. Hak kuvvetin bir siyaseti olarak kaldıkça ve devlet siyasetini iktidarına borçlu bulundukça, insanlığın hak gibi yüksek ve muhayyel bir arzudan bahsetmesi hayli gülünç olur.

Hak yaşayan bir kuvvetmiş, evet yaşayan bir kuvvet var, fakat bunun hak olduğunu henüz tarih kaydetmedi. Hak, her ferdin, her milletin kudret ölçüsü imiş fert veya millet ne kadar zayıfsa, hak da o nisbette gasbedilmeğe müstahak kalacaktır. Bizim bu gün için müşahade ettiğimiz hak, kuvvetin zayıfı imha etmesi hakkıdır. Hak ancak Laypniç'in dediği gibi, sadece manevi bir kuvvettir.

Hukuk, umumî, siyasi, resmî kuvvetlerin himayesinde bulunduğu müddetçe ona riayet edilir veya edilmez. Vakıa Thomas Mann'ın dediği gibi, kanun yans kuvvet acizleri sever ve onların dostudur. Her şeyi tanzim eylemek ister ve muktedir olsaydı dünyayı tam bir nizam ve intizam içine sokardı amma

muktedir olsaydı seciyesi islâh edilmemiş bir insanlığın koyduğu bir esas bu kadar işliyebilir. Hak, zayıfların kudreti imiş, bunun için de kuvvet hakka mağlûp oldu diye Fransız ihtilâlini misal gösteriyorlar. Bizce devlet kuvvetini bizzat kaybettiği için mağlûp olmuştur. Bu fırsatla ittihat eden zayıflar ise, zayıflayan hükümet kuvvetine karşı, bir kuvvet halini almıştır. Zayıfların himaye olunmak haklarıdır. Kadınlar, esirler, esir milletler bu hakkı kendi kuvvetleriyle mi, yoksa mütehakkim kuvvetin zevali sayesinde mi kazanmışlardır? Zayıflara himaye hakkı veren kimdi? Bunu nereden ve nasıl almışlardı? Hülâsa : Devlet ahlâkî ise, ahlâk şartlarına, hukukî bir müessese ise, hukuk kaidelerine uymalıdır. İyi teşkilâtı ve müeyyedesini bulunmayan camialarda hakkın masumiyeti ancak o devletin keyfine tabidir. Bu gün tabiat ve akıl, ahlâk ve his hak diye bir mefhum kabul etmiş olabilir. Fakat henüz içtimai bir hakkın varlığını düşünebilecek bir çağda bulunmadığımızı itiraf etmeliyiz. Her memlekette mağdur vatandaşların sayısı, her halde tüyler ürpertecek kadar fazladır. Ferd ve milletlerin hayatı el'an tesadüflerle yürümektedir. Meselâ harpler her iki tarafın fertlerini gadre uğratan haksızlıklar değil midir? Birbirlerini hiç de tanımayan ve alış veriş olmayan insanları göğüs göğüse döğüşmeğe mahkûm etmek, onların her hangi bir tesadüf neticesi açılan bir harple yaşama hakkını gazbetmek değil midir?

Adalet ve kanunlara riayet birlik hissini doğurmuş ve o doğduktan sonra da adalet ve hakkı temin için, kanun bir zaruret olmuştur. Bu başlangıç çok güzel, fakat el'an sonu gelmemiştir.

Kanun, karşılıklı anlaşmalarla vücuda gelmiş. Eğer milletle devletin bir pazarlığa koyularak böyle bir şey yaptıkları düşünülüyorsa bu taktirde mantıkan hiç bir milletin askerî mükellefiyet kanununu kabul etmemesi gerektir. Hatta bugün bir an için silâhlar terk, askerler terhis edilse ve yeniden ordular teşkili için doğrudan doğruya milletlerin reyine müracaat edilse, hiç bir millet buna taraftar olamaz. Bidayette bu kanunları yapanlar milletler değil, hükümetlerdir. Ve bu usul demokrat devirlerde değil ferdi saltanat zamanlarında kabul edilmiştir. Bugün bütün milletler bu ananeyi kanunlaştırmışlardır. Kimi tecavüz kimi müdafaa için varını yoğunu orduya harcamaktadır.

Bu bilhassa fakir milletler için en büyük mahrumiyetlere sebep olmaktadır. Başına geleceğini bilen hiç bir millet insaniyetperverlik taşıyarak askerî teşkilâtın tecerrüt etmek cesaret ve hamakatini göstermeği bittabi aklına bile getirmez. Zaten yer yüzünde tek bir milletin silâhlı kalması emniyet ve itimadın sarsılmasına ve bütün milletlerin silâhlanmasına kâfidir. Netice şudurki : Sofistle hülyaları gibi vatandaşlar, devletle bir mukavele yapmış değildir.

— Devam edecek —

ZÜĞÜRT

Bir giyimlik şal mı verdi?
Bir tutacak dal mı verdi?
Tükenmiyen mal mı verdi?
Nem'alacak Tanrı benim?

Ne değirmen ne taşım var,
Ne devletli bir başım var,
Ne de birtek kardaşım var,
Nem'alacak Tanrı benim?

Dost yanında hatırım yok,
Semersiz katırım yok,
Dört direkli çadırım yok,
Nem'alacak Tanrı benim?

Bir okkacık yağım mı var?
Bir dönümcük bağım mı var?
Bir derdime bin dert ular;
Nem'alacak Tanrı benim?

Dedi boyun eğ hükmüme,
Belâ verdi küme küme,
Ferman okudu kökümme,
Nem'alacak Tanrı benim?

Yandım yandım kâr mı verdi?
Ekşi tatlı nar mı verdi?
Sarısaçlı yar mı verdi?
Nem'alacak Tanrı benim?

Senedim yok kalmak için,
Dünyadan zevk almak için,
Bir can verdi almak için,
Nem'alacak Tanrı benim?

AKŞAM

Gün bitti;
Yeniden gelin oldu rüyasında bir kadın.
Ve yakut mahfazasına girdiği zaman

Gün bitti,
Birden unutuldu yeşilliği dalların
Doğruldu fecirde beyaz bir kahraman.
Gün bitti;

Terketti turnalar gökyüzünü
Son yolcular şehre yaklaştı.

Gün bitti;
İklimlerin günahı rüzgârda,
Ölümlerin rahmeti bende kaldı.

Sami GÜRLEV

BAŞIM

Ellerime düşen yorgun başımı,
Ayırmak istedim düşüncelerden..
Harcadım önünde son gözyaşımı
Teselli umarken dün gecelerden.

Saçları dağınık, gözleri kuru,
Bir âsi baş ki bu ne yapsam azdır.
Akşamın sarışın dalgalı nuru,
Üstünde gezerken yaptığı nazdır.

Rüyaya benzeyen donuk gözleri,
Eğilmiş içime sanki bakıyor.
Ateşten halkolmuş gibi her yeri,
Ömrümü beyhude yere yakıyor.

Ürkek bakışında, çırpınışından
Sen bu ifritini kaldırımların
Yalnız et ve kemik sanma dışından;
Az çok ilâhındır o senin yarın.

Bugün bir yabancı olsa da bile,
Sana bir pervane gibi alışık,
Her akşam rüyadan kanatlar ile,
Uçarak üstünde arar bir ışık.

Bu başla, bu başla, bu ateş başla,
Ben ki dün alevden mısralar ördüm,
Uğruna döktüğüm her katra yaşla,
Ah... oru bir ifrit şeklinde gördüm.

Mustafa Bekir Demirkıran

AĞAÇLAR

Ağaçlar..
Yeşil yapraklarıyla selâma durur göklere,
İçli fısıltılarını dinler rüzgârın,
Ve ılık buseler verir kelebeklere.

Ağaçlar...
Yeşil dallarında kuşların şarkısını saklar,
Ve bir sonbahar sabahı
Mevsimden hatıra kalır yapraklar.

Ağaçlar..
Bazan dindar bir insan gibi
Secde eder toprağa.
Ve bazan bir anne sevgisiyle
Aşıkları saklar kucağına.

Ve hatırlar mısın sevgilim,
Karanlık, sisli bir gecede
Nöbetçi bir asker gibi
Ağaçlar koruyordu bizi.

Sadi SAMRA

BAYRAK

Aziz Şair Arif Nihat Asya'ya sunulur

Yürüdüm sınıra koştum
Vuruldu gölgene düştüm
Sonsuz varlığa eriştim!
Nazlım, bağırma sarıldı..

Rengi içimde tutuşur
Aşkı gönlüme yetişir
Gökte bülbülüm ötüşür
Gönlüm sesine vuruldu.

Düşle, nurdur içimizde
Yol gösterir göçümüzde
Uçar, gökte, dağ, denizde
Viyanalarda görüldü.

Murada eren gözlerim
Ufkumda açan seherim
Gölgendir en mutlu yerim
Orada, dileğe erildi...

A. Celâl Şimşek

CENUPTAN SELÂM

— Sabri DİL'E —

Zaten bekliyordum bir mektup senden,
Geldi, sevindirdi selâmın beni.
Sevdiğim her insan can aldı benden
Ruh verdi söyletti kelâmın beni.

Ayrı düştü benden sevdiğim o yüz,
Ey mektup o tatlı bakışa selâm!
Gözlerim onu, hasretinle süz,
Cenuptan bahardan o kışa selâm!

Kanatlan kuşumun mor gagasında,
Sen ey mektubum aş, torosları aş!
Şu karlı dağların tâ arkasında,
İçanadoluda başşehre ulaş.

Selâm, ona selâm sarı yapraktan,
Hevenk hevenk muzdan, portakallardan,
Selâm beyaz kara yeşil topraktan,
Türlü çiçeklerden, yeşil dallardan.

Cengiz TURHAN

Bir Kere Daha!

Gel sevgilim gel
Bir ıtır gibi süzül içime.

Aynada seyredelim güzelliğini..
İşte karşımızda şiirin saltanat sürdüğü ülke,
Yıldızların uçtukları sema,
Hindistanın gür ormanları,
Okyanuslar.

Mehtap
Ve cenubun efsaneleri.
Gel sevgilim, gel,
Eteklerinde bir sürü meyve,
Bir mevsim gibi karşıma çık ansızın
Bir bahar yağmuru gibi dökül bulutlardan,
Bahçeme bir şebnem gibi yağ..

Şiirlerimde sen,
Dudaklarımda sen,
İçimde sen hüküm sürüyorsun;
Yelkenliler gibi yüzmektesin düşüncemde
İçimde bir musiki gibi uzamaktasın,
Göklerimde bir bulut gibi uçuyorsun..

Gel, sevgilim gel,
Kalbim, bir palmiye gibi meylediyor yüzüne
Güzelliğini bir şarap gibi içiyorum,
Gittikçe ebedileşiyorsun
Şiirlerimde..

Gel sevgilim gel
Bir ışık gibi süzül içime..
Yâdin, beni hatıralara sürüklüyor:
Gün, bir kuş gibi uçuyor dallardan,
Sonsuz bir ıtır yayılıyor mahallemize,
Bulutlarla konuşuyor yine bahçemizdeki kuşlar
Aşk, yine raks ediyor hür kalplerimizde..
Gel sevgilim, gel

Eteklerinde bir sürü çiçek,
Bir mevsim gibi karşıma çık ansızın,
Bir bahar yağmuru gibi dökül bulutlardan,
Bahçeme bir şebnem gibi yağ,
Bir kere daha seyredelim güzelliğini.

Nedim Harmankaya

Orhun Âbideleri ve Ortazaman Türklerinde Devlet Teşkilâtı

— Geçen Sayıdan Devam —

Yazan : Şevki BERKER
İzmir İnönü Lisesi Tarih Öğretmeni

Burada anlaşılıyor ki eski Türk devlet teşkilâtında hakan, mutlak hükümdar ile Reiscumhur arasında müvassıt bir vaziyette idi.

Hakandan ve handan sonra devlet idaresine iştirak edenlere Bey denirdi. Thomsen, bey kelimesini asıl -- Noble -- diye tercüme etmiş, Radloff ise aynen almıştır. Fakat Türk telâkkisinde Bey mefhumu yalnız asaleti değil, aynı zamanda memuriyeti de ifade eder.

Gök -- Türkler zamanında beyler : Şadapıtlar, Tarkanlar, Buyruklar diye birbirinden farklı üç kısma ayrılmıştır.

En yüksek zümreyi teşkil eden Şadapıtlar, hükümdar sülâlesine mensup Beylerdi; merasimde hakanın daima sağ tarafında bulunurlardı. Tarkanlar, halk arasında hizmetleri sayesinde yükselmiş kimse-lerdi. Buyruklar yüksek devlet memuru idiler. Orhun kitabelerindeki :

"Beriye Şadapıt beğler, yırıya tarkan, Buyruk beğleri.."

Yani : Sağdaki Şadapıt Beyler, soldaki Tarkanlar, Buyruk Beyleri..(16). ifadesi bu üç kısım beyin birbirinden olan farklarını gösterir.

W. Barthold, Gök Türk zâdegânı hakkında Radloff'un mütalâasını nazarı dikkate alarak şöyle bir fikir ileri sürmektedir :

"Zâdegân üç sınıfa münkasım idi : I. Şadapıtlar, II. Tarkanlar, III. Buyruklar. Bu üç sınıfa ve ihtimal yalnız ikisine mensup olanlar Bey tesmiye olunurdu. Kitabenin, maatteessüf bozukça bir yeri merasim günlerinde tahtın sağ tarafının Şadapıtlar tarafından işgal edildiğini gösteriyor. Tahtın sol tarafında Tarkanlar ile Buyruklar duruyorlar veya oturuyorlardı. Radloff hükmediyor ki Şadapıtlar asıl zâdegân olduğu halde Tarkanlar ifa ettikleri hizmetlerden dolayı hakanın teveccüh ve ihsanları ile mevkii iktidara yükselmiş avama mensup zatlardır, Buyruklar ise hanın, yüksek memurları idi. Radloff'un Şadapıtlar hakkındaki bu fikrine muvafık veya muhalif bir şey söyleyebilmek için maatteessüf kitabelerde hiç bir delile destires olmuyoruz. Esasen kelime yalnız bir defa yeni hanın cülûsu münasebetile arzı biat etmek üzere zâdegân murahasalarının geldiği beyan olunurken zikredilmiştir. Kitabenin bizim için pek mühim olan bu mahallî dahi maatteessüf gayet bozuktur."(17).

Gök Türkler, Orhun âbidelerinde kayıtlı olduğu veçhile millete Budun(18) diyorlardı. Budun kelimesi kök itibarıyla bir topluluğu ifade eder; muayyen

bir insan topluluğunun da milleti teşkil etmesi buradan çıkar.

Kutlu sülâlesi (19) zamanında Budun'un devlet işlerinde mühim bir rolü vardı. Budun devletin yalnız tebaası değil, hukuk sahibi hür ve faal bir unsuru idi. Orhun âbideleri, fetret devrinde Budunun kendi iline samii tahassürünü açıkça göstermektedir:

"Türk kara kamıg budun ança timiş; illig budun ertim, ilimi amı kani? kemke ilig kazganur - men? tir ermiş, kağanlig budun ertim, kaganım kani? ne kaganka işig küçig birürmen? tir ermiş. Ança tip Tabgaç kaganka yağı üolmiş... "H. Namık Orhun, Es. Tür. Yaz., s. 32."

Yani : "Türk avam kavmi böyle demiş; Ülkelî kavim idim. Şimdi hani ülkem? kime ülke kazandıracam; dermiş. Hakanlık kavim idim Hani hakanım?.. Hangi hakana işimi, gücümü vereyim?..." "H. Namık Orhun, Es. Tür. Yaz., s. 33".

İçtimai ahengi tanzime yarayan kanunlar, bir milletin medenî seviyesini ve tekâmül derecesini bildirirler. Âbideler muhteviyatı, Gök Türklerde pek münkeşif bir türe telâkkisini göstermektedir. Türklerde türelerin vazı yalnız hakan değildi. Türeler üç âmilin tesirile meydana geliyordu. I. Bizzat hakanın kanun ve nizam vazetmesiyle II. Eskiden kalma örf ve âdetlerin hukuka menba olmasile, III. Kurultaylarda halkın verdiği reylerle.

(16) H. Namık Orhun Es. Tür. Yaz., s. 22.

(17) W. Barthold, Eski Türk kitabelerinin ehemmiyeti tarihîyesi (Türk. terc., Necip Asım, Orhun âbideleri, İst. , 1341. s. 79).

(18) T. D. T. C., Tarama Dergisi, II; Budun : ahali, halk, kayım, millet, ümmet.

Ahmet Cafer oğlu Uygur Sözlüğü; Budun : millet (halk), ahali, s. 37.

(19) 681 de Çinlilere galebe ederek şarki Gök Türk devletini ihya eden İdat Sat, Kutluk Han adını aldı; ve Kutluk Sülâlesini kurdu. 691 de vefat edince yerine kardeşi Kapağan Han geçti. Kapağan, Araplarla ehemmiyetli mücadelelerde bulundu. Vefatı üzerine Kutluğun büyük oğlu Bilge Hakan tahta geçti. Bu handan sonra (734), oğlu az bir müddet hüküm sürdü. Dahill ve haricî karışıklıklar yüzünden Uygurlar; Basmiller ve Karluklarla birlikte şarki Gök Türk devletine nihayet verdiler. (744).

Hakanın vazettiği kanun ve nizama misal olmak üzere kısmen Cengiz Yasası (20) ile Tüzükâtı Timur'u alabiliriz.

Timur'un devlet idaresinde takip ettiği prensipleri gösteren Tüzükâtı Timur, bir menkıbeye göre kendisinin yedi yaşından beri yazmış olduğu hatıralardır. "Fakat eserin aslı hiç bir yerde mevcut değildir. Ortada yalnız Ebutalibül - Hüseyin'in farsça tercümesi vardır. Bu kitapta hükümet teşkilâtına, ordu idaresine, halk tabakalarına, Timur'un tabiiyetine girecek milletlere, kendi oğullarına, torunlarına, beylerine, vezirlerine ait bir çok kaideler ve nizamlar yazılıdır. Eserin Timur'a ait olduğu, belki ona atfedildiği ağırlık ihtimaldir. Tüzükâtın farsçası Oksfortta, Hindistan'da ve Tahrân'da basılmıştır. İstanbul'da Rıza Paşa Kütüphanesinde 223-79 numarada talik hat ile bir yazma nüshası da vardır. Avrupa'da bu eser hakkında çok tetkikat yapılmıştır. Bilhassa W. Pertsch, Berlin Kırallık Kütüphanesi yazmalar kataloğunda pek güzel ve kâfi bibliyografya malûmatı vermiştir." "T. D. T. C. Tarama Dergisi, I. s. 86-87".

1776 eenesinde Langlès tarafından farsçadan fransızcaya tercüme edilen bu eser, 1339 yılında fransızcadan türkçeye çevrilmiştir. (Mustafa Rahmi, Timur ve Tüzükâtı, İst. ;(339). Eserin faransızca nüshası, Cenevre Üniversitesi kütüphanesinde bulunmaktadır. Tüzükâtı Timur'un aslı nüshası, Türk - Moğol dilile yazılmıştır.

Tüzükâtı Timur, türkçe tercümeside şu şekilde başlar :

"Saltanatlar fatihleri bahatlı çocuklarıma, cihanın ulvî hükümdarları ensalime.

4 Biliniz ki içinizden çoğunuz - Tanrı inayeti- benden sonra tahta çıkacaktır. Bunun içindir ki sizlere armağan olmak üzere kendi düsturlarımı bir araya topluyorum. Bu düsturlara riayet, ensalime - vakitle benim katlanmağa ve devirmeğe mecbur olduğum bir çok zahmetlere ve yorgunluklara, "Allahın lütfu ve Muhammed dininin tesiri ile" atlattığım tehlikelere karşı - bir hazinesi ikbal teşkil edecektir.

Binaenaleyh bu düsturlar, onlara bırakacağım imparatorluğun bakası için idârelerinde ve hali hareketlerinde esas olsun.

Bunlar on iki düsturdan ibarettir. Ehemmiyetlerinin en belîğ şahidi : onlardan benim ettiğim istifadır.

(20) Cengiz, eski Türk Türe ve Yasası'nı toplayarak mazbut bir hale koymuş ve Cengiz Yasası demiştir. Fakat maatteessüf bugün bu Kanunname bütün metni ile birlikte mevcut değildir. Yalnız Türk Monotheizmini gösteren ilk maddesile, Cengiz sülâlesinden gelenlerin han olabileceğine, orduya, saraya ve ordunun kişilik erzakına, harbe g'demiyenlerin geri hizmet işlerine hırsızlığa, köleliğe, izdivaca, ahlâkî kaidelere ve bazı cezâi esaslara dair maddeleri vardır. Elde mevcut maddeleri 16 kadardır. Yasanın kat'i ve şiddetli maddeleri orduda disiplini, cemiyet hayatında huzur ve sükûnu temin. gayesine matuftur.

dedir. O düsturlar sayesinde ben cihangir bir devlet tesis, kişverler feth, fütühatımı muhafaza eyledim ve tahtımda herkesin minnettarı oldum. "Timur ve Tüzükâtı; Mustafa Rahmi tercümesi. s. 37."

Timur nezarete getireceği bir vezirde arayacağı evsafı şu şekilde gösteriyor :

Bir vezirde dört evsafı arıyorum :

1 — Asil hisler, yüksek ruh,

2 — Dakik ve nazif bir akıl,

3 — Asker ve ahali ile hoş geçinmek ehliyet ve tecrübesi,

4 — Afvkarlık ve barışkanlık. "Timur ve Tüzükâtı; Mustafa Rahmi tec. s. 65."

Eskiden kalma âdetlerin hukuka menba teşkil ettiği, Orhun yazılarının : "Kutluk devleti eski Türk örf ve âdetlerine göre teşkil etmiştir." ibaresinden anlaşılmaktadır.

"Türklerin devlet teşkilâtı kuvvetli bir merkezi hâkimiyet ile halkçılık esasını telif fikrine istinat ediyor. Handan başlayıp bir nefere kadar bütün Türklerde türeye riayet duygusu hâkim idi. Türkün hani emretmesini, halk ve asker de itaat etmesini bilirdi. Her Türk için hayatta kılavuzluk eden türe idi. Türk ırkının ruhi hasletlerinden biri türeceliktir. Bu sayededir ki Türklerinde her zaman inzibat, emniyet ve asayiş hâkim olmuştur." (21).

Osman Bey zamanında Osmanlı Türk devleti, henüz Ortaasya'nın saf ve temiz âdetlerini muhafaza ediyordu. Hükümdarın örf ve âdelle teessüs etmiş türelere karşı hususi bir hürmeti vardı, Aşık Paşa zâde Tarihi, bu hususta Osman Bey zamanına ait şayanı dikkat bir vak'a nakleder (22). Osman Bey Karacahisar vergisini almak üzere Germiyan'dan gelen bir adamı, bu müracaatından dolayı evvelâ azarlamış, fakat bilâhère dileğinin ötedenberi kabul edilen âdetlere uygun olduğunu görünce onun ve kasaba halkının fikirlerini kabul etmiştir.

[21] T.T.T.C., tarih I. s. 48.

[22] Kadı ve Subaşı konulduklayın bu halk kanun ister oldular. Kermiyan'dan bir kişi geldi. İder: "Bu pazarın bacımı bana satın, der. Bu kavim itdiler: «Hana varalım» dirler. Ol kişi Hana vardı, söyledi. Osman Gazi ider: «Bac nedir?» Ol kişi ider: (pazar her kişi kim gelse ben andan akçe alırım) dedi. Osman Gazi ider: «Senin bu pazar ehlinde alımın mu var ki akçe alırsın?» Ol kişi ider: (Hanım, bu turedir, cemii vilâyetlerde vardı kim Padişah olanlar alır.) Osman Gazi ider: «Tanrı mı buyurdu, yoksa Beğler kendülerimi itdiler?» der. Bu kişi ider: «Turedir Hanım etelden kalmıştır» der. Osman Gazi begayet kakıdı «Kızdı» İder: «Bir kişi kim kazana, gayrının mı olur? Anın mülkünde benim ne dahilim vardır ki andan akçe alım? Bire kişi. var git. Artık bu sözü söyleme; sana zıranım değer.» der ve bu kavim itdiler kim: «Hanım bu pazar beğlerle âdettir kim bir nesnecik vireler» didiler. Osman Gazi ider: «İmdi çünkü siz öyle dırsız, her kişi kim pazara bir yük getüre, sata, iki kkçe versün, ve satmasa hiç nesne virmesün» dedi. (Ve her kim bu kanunu bora Allahü Tealâ anın din ve dünyasını bozsun) dedi.. «bk. Paşa zâde Tarihi, s. 19-20)

— Devam edecek —

Alkolizm ve Kriminoloji

Alkolün kriminaliteye tesiri pek büyüktür. Alkolizm; kriminalitenin adeta bir faktörü gibidir. Fakat her alkolik mücrim değildir. O kendini dünyaya getirenlerin masum kurbanıdır. Alkolün evinde geçen hadiseler çocuklar üzerinde tesirini gösterir. Adeta lüks bir ihtiyaç zihniyetini verir. Zaman zaman haneye girip çıkan baba; çocuk üzerindeki tesirini azaltır, kontrolsüz kalan yavruyun evi; sokak ortası, ıssız yerler olur. Oda ebeveyni gibi; kanun - hakim tanımaz, hapishane ile ünsiyet peyda eder.

Alkolizm; irsidir. Alkole müptela olanların çocuklarında da alkole karşı temayülün aşırı dereceye vardığı görülmektedir. Alkollü içkilerin az veya çoğunu almak arasında fark yoktur. Meselâ; bir veya yarım litre bira içmek bir şahsın ehemmiyetli surette fikri kabiliyetini azaltır, okuma yazmadaki tertip ve tasavvuru bozar, kelimelerin telâfuzundaki irtibatını kaybeder. Her fikri kötü manaya çekme bissi baş gösterir. Ferde reaksiyon hali görülür, düşünceyle hareket edemez. Adeta nişan almadan ateş eden ace mi er gibidir. Burada reaksiyonu tahrikle karıştırmamalıdır. Tahrikte; ani çarpma veya tebessüm vardır. Halbuki reaksiyonda; Şişe veya bıçakla fiili müessir vardır. Yaralamadan başlar ölüme kadar gider.

Alkol insanı serseriliğe, serserilik te alkola sevkeder. Onun için dilencilik ve serseriliği alkolizm neticeleri arasında saymak daha doğrudur.

Memleketimizde alkolizm henüz aşırı hadde varmamışsa da, yayılmağa müsteit bir haldedir. Yurdun kısmi azamisini teşkil eden köylü arasında alkollü içkiler kullanmak; şenlik yapmak veya düğün günlerine mahsus bulunmaktadır.

Büyük şehirlerimizde; sofraya hemen hemen içkisiz kurulamaz bir hale gelmiştir. Yurdun en nefis suları varken, en nefis meyvelerinden yapılmış şurupları bulunurken, şuru izale edecek bir içkinin kullanılmasına nasıl bir mana vermelidir? (Lüks yok - israf yok) büyük prensibimizden lükse müptela olmak doğru bir hareket midir? Neşeyle kurulan masa, cürümle dağılır. Suç failsiz kalmaya yüz tutar. Hiç yoktan zabıtaya iş çıkar, resmi devair meşgul edilir. Esasen sarhoş olan cürüm ika ettiği anda hat zehirleme ile sarhoşsa; mes'uliyeti, kronik zehirleme ile sarhoşsa ademi mes'uliyeti cihetine gidilmektedir. Bu prensip bütün dünyaca kabul edilmiştir. Fransız ve İtalyan ceza kanunlarına girmiştir. Kanunumuz bu

hususla sakittir. Yalnız ceza kanunumuzun; 46-47-48 inci maddeleri tahfif sebeplerinden bahsetmektedir. Fakat akli haleti selbedecek sarhoşluktan bahsetmemiştir.

Akli halet tabirinden kıyasen bu maddelerin tatbikinin doğru olmadığını zannediyorum. Sarhoşluk; C. K. zun kabahatları kısmına ithal edilmiştir. K. za göre; umumun girebileceği yerlerde halkın rahat ve huzurunu bozacak şekilde rezalet çıkaranları muhatap tutmuştur. Her nerede olursa olsun başkasına tecavüz veya itiyat haline getirmeyi de cezai müeyyide ile karşılaşmıştır. Keza; müskirat tedarikile sarhoşluğa sebebiyet vermeyide cezai mes'uliyetle karşılaşmaktadır. Kanunumuzun koyduğu zamanımızdaki dünya mevzuatı ile hemahenk gitmektedir. Kanunun koyduğu bu müeyyidenin tesirsiz kalmaması için; yalnız resmi devairin değil her yurt severin ve kendini düşünenin alkolike karşı cephe alması lâzımdır. İçki kullanmamakla hem keseden hem de sıhhattan kâr ediyoruz.

Zengin bir millet olmadığımızı göre neden kâr veya zararımızı bilmeyelim? Kriminolojinin müsbet netice verebilmesi için; mücadelenin içten yapılması lazımdır. Eğer sofrada mutlaka içki bulundurmamak lazımsa; Portakal veya diğer meyvelerden yapılmış şurup veyahutta Anadolu'nun öz içkisi olan ayranı bulundurmamak daha iyidir zannedirim. Bunu amaç tutarsak; kriminolojiye de yardım etmiş oluruz. Yeter ki ödevimizi bilelim.

Dörtüöl — Çaylı
Ahmet UĞUR

- Her makine başında çalışan işçi; iktisat cephesinin Mehmetçigidir.
- İsraf yok, lüks yok, tasarruf var.
- Bütçesiz aile pusulasız gemi.
- Eline geçen herşeyin kıymetini bil.
- Tasarrufa alış rahat edersin.
- Erken yat, erken kalk, hem sağlığından; hem kesenden kazanırsın.
- Tutumlu ol, bahtiyar olursun.
- Tasarruf terbiyedir. Küçükten başlar.

H İ K Â Y E

Lâtif Efendi

Yazan: A S Y A L I

Dedesı torununun «azdır» diye kızıp pence-reden attığı bir gümüş dörtlüğün ardından koşmuş ve kendini tutamıyarak bir çuval gibi evin ikinci katından sokağa uçmuştu.

Lâtif Efendi de — ruhu nur içinde olsun — tıpkı aedesı gibi parayı yerdeki mabud sayar ve onu okşamaktan hoşlanırdı. Çoğu zaman uykusundan kalkar ve duvarın içine gömdüğü kasacığını açardı. Çil altınları Kur'anı Kerim'in kapağından daha süslü ve sevimli, kâğıd parçaları, ninni çalarak tekrardan istif eder uyuturdu. «Ecdade hürmet Allahu memnun eder» der ve dedesinden babasına; babasından kendisine kalan bu serveti harcamak — ne ayıp şey — bilâkis artırırdu.

Biri için «yaşasın» denildiği zaman aklından içkembe ile ciğer dolmasını geçirirdi. Et midesini bozar; tatlı yüreğini yakardı. Dini imanı bulgur aş bulgur çorbası idi. Ve sıhhati yerinde bir ihtiyardı. Zaten aklından çok sıhhatine itina ederdi. Nasihat edilmeği çocukluğundanberi sevmeydi. Fakat biri ondan «ödünc» para isteyince saatlerce nas hat eder ve lâfı bir biçimine getirip on para vermeden «cherifi» savardı. «Akıl başta değil; cepte olur» derdi.

Tombul yanaklarının üstünden nadiren görünen gözleri, iki mavi kulle gibi fırıl fırıl döner; şeytanî tebessümlerle ağzı gerilir, göz uçları kırış kırış olurdu.

Kimi henüz altmışlık; kimisi yetmişlik, derdi. Ben seksenlik olduğumu zannediyorum.

Zavallı Lâtif Efendi. Nihayet cebinde ve yahut kasasında bulunan aklının çokluğu yüzünden gümledi gitti? Gözleri açık terk-i cihan ettiğine göre — kulağı çınlasın — kötü adam da değildi hani.

Bir sabah aklını bu para lâfı ile bozdu. Gene

o gece paracıklarını saymak, parlatmak, istif etmek ve uyutmak için mahud ninnisine başlamış. Öyle ki bir aralık, kendinden geçerek ve sesinin temamilen konu komşuyu tacize kadar varmış.

Gümüş param ay param

Aman canım vay param

Lâtif Efendi yalan

Sen daimsin ey param

Param param uy param

Komşular; «Ayol Lâtif Efendi aklını bozdu; evine bir uğrasak mı ne dersiniz?», Doğru söze kim der. Cidden Lâtif Efendi perde perde zivaneden çıkıyordu. Hepimiz konuştuk. Buraya kadar iyi. Gel gelelim Lâtif Efendiye «Vay paracıklarımı yağmaya gelmişler», dedi ve kapıları sürmeledi. Gelin de lâf anlatın. Mütemadiyen «parelerim... Parelerim.. iye bağırdu durdu. Sabaha kadar kâh ninni söyledi. Kâh parelerim devriyesini tekrarladı durdu. Tâ ki güneşe kadar.

Erkenden Hükümetten adamlar geldi. Kapıyı kırdılar.

Lâtif Efendi; ağzında bir deste «Kur'anı kerim kapağından daha süslü ve daha sevimli.. paracıklarını ile baş başa «Kulle gibi.. donuk mavi gözlerini kasacağına dıkmış terki pare; terki nefes; terki can etmişti.

A S Y A L I

Adana'da Atletizm

Yazan : Rıza Salih Saray

Adana'da atletizm, sevilen ve rağbet gören bir spordur. Bilhassa Okullarımız öğrencileri atletizm ve kır koşularına büyük önem verir.

Size (Seyhan) Bölgesi Atletizm rekorları ile rekortmenlerini tanıtmak isterim.

KIZLAR :

80 metre Türkân Baykal 11.1, (Türkiye Rekoru)
100 metre Behiye Kabakçılar 13.5, 200 metre Türkân Baykal 30.1, 800 metre Melâhat Çeviker 2.52
2.80 Engelli Türkân Baykal 15.2 (Türkiye Rekoru),
Uzun Atlama Türkân Baykal 4.72, yüksek atlama Türkân Baykal, Umran Akkaya ve Müşerref Mucur 1.26.5, gülle atma Türkân Baykal 8.60, Disk atma Umran Akkaya 15.73 Triatlon Türkân Baykal (900) puvan (Türkiye Rekoru) 4X100 Bayrak Kız Lisesi takımı : (Behiye Kabakçılar, Özgen Barlas, Umran Akkaya, Türkân Baykal) 59 saniyedir.

ERKEKLER :

50 metre Fehmi Ongül 6.5, 100 metre Fehmi Ongül 11.0, 200 metre Fehmi Ongül 23.0, 300 metre Fehmi Ongül 38.4, 400 metre Ökkeş Koşkun 52.3, metre 500 metre Ökkeş Koşkun 1.08.9 (Türkiye Rekoru), 800 metre Ökkeş Koşkun 1.58.0, 1000 metre Ökkeş Koşkun 2.42.8, 1500 metre Lütfi Omak 4.16.2, 3000 metre Osman Özen 9.15.0, 5000 metre Mehmet İkgül 16.59.0, 7500 metre

Ökkeş Koşkun 28.06, 10000 metre Mehmet İkgül 36.04.2, 110 engelli Nihat Calba 16.5, 200 engelli Nihat Calba 28.4, 400 engelli Ökkeş Koşkun 16.9, 1 mil Ökkeş Koşkun 4.47.1, Uzun atlamak Selâhaddin Canka 6.70, Yüksek atlama Selâhaddin Canka 1.70 üç adım atlama Sabit Aktan 13.45, sıırıkla atlama Ahmet Bölükbaşı 2.85, Disk atma Mahir Baş 30.40, Cirit atma Mustafa Özçelik 49.30, Gülle atma Necdet Saracoğlu 10.27, çekiç atma Memduh Asyalı 29.66, sağ ve sol Gülle Necdet Pekkoşan 18.85 4X100 Bayrak Seyhan Muhtelili 43.7, (Fehmi Ongül, İhsan Tugan, Selâhaddin Canka, Nihat Calba) 4X200 Bayrak : Seyhan muhtelili 1.38.0, (Fehmi Ongül, İhsan Tugan, Kemal Özdilek, Nihat Calba) 4X400 Öğretmen Okulu : 3.53.2 (Sabit Aktan, Kemal Özdilek, İbrahim Tinli Selâhaddin Canka) 4X1500 Bayrak Seyhan muhtelili 19.11.6, (Lütfi Omak, Hakkı İşleker, Hakkı Şendinç, Mehmet İkgül) Balkan bayrak Seyhan muhtelili 3.34.6 (800 metre Ökkeş Koşkun, 400 metre İbrahim Tinli, 200 metre Nihat Calba, 100 Fehmi Ongül) Dekatlon Ökkeş Koşkun (5176) sayıdır.

Yukardaki Seyhan Bölgesi Atletizm rekorları şeref listesi sırasında (Dört) Türkiye rekorunun bulunduğu sevinçle kaydederken; Bu uğurda Bölgemiz Atletizm, Ajansı Öğretmen Raşit Binöz'ün canla başla çalışmasını takdir ile anmak lâzımdır. Seyhan

Başvekilimizin Nutku

— İkinci Sayfadan devam —

istinaden yeniden canlanır, bankamızın döviz mevduatının azalmasının önüne geçilir, kömür madenlerimiz için beklediğimiz direkler ve malzeme gelirse vatanımız daha iyi bir yıl yaşayacak hem de harpsunu şartlarına uyabilmek için kendisinde kâfi kuvvet ve imkân bulacaktır.

Böyle olmaz da maliye gelirlerimiz son ayın gösterdiği gibi azalma tehlikeleri gösterecek olursa bittabi her şeyden evvel bu açığın kapatılması çarelerini aramıza başlayacağız ve bulacağız.

Kezalik beş aydır durgunlaşan ihracatımız verilen senetlere ve yapılan vaidlere rağmen işlemekte devam edecek olursa Hükümetin, müesseselerin ve halkın elele vererek bu acıyı aralarında taksim etmeleri iktiza edecektir. Bunun gibi bankamızın döviz mevcudu azalmakta devam ettiği takdirde bunun önüne geçmek için hariçten yapılacak ithalatın yalnız çok zaruri olanlarına müsaade ederek diğer ithalatı kâmilmen menetmek iktiza edecektir. Bu da halkımız ve memleketimizin yeni zorluklara ve mahrumiyetlere yeniden hazırlanması ve katlanması olacaktır. Gene bu yolda kömüre malzeme ve direk bulunması zorlaştığı takdirde başlamış olan uccuzlu-

ğun devamı ve daha canlı olması imkânı çok azaltacaktır. Bittabi bütün bu zorluklar memleketimizin harp sonu şartlarına uymasını kezalik çok zorlaştıracaktır.

Arkadaşlar,

Memleketimiz iktisadi işleri hakkında iyimser ve kötümser görüşleri ve düşünceleri yanyana söyledikten sonra hemen haber vereyim ki ben daha ziyade iyimser görüşlerin hak kazanacağına inanıyorum. Bu böyle olmakla beraber her işte Hükümetin ve halkın ihtiyatı elden bırakmaması bittabi en doğru ve en müspet bir yoldur.

Arkadaşlar :

İçinde bulunacağımız içtimai ve iktisadi şartlar ne olursa olsun harici politikada daima İngiliz - Türk ittifakının çizdiği yollarda yürüyeceğiz. Dahili politikada ise Cumhuriyetin çizdiği yollarda yürümekte devam ederken köylülere ve bilhassa hububat köylülerine biraz daha fazla el uzatmaya çalışacağız.

Arkadaşlar, sözlerime son verirken vatandaşlarım emin olsunlar ki Türk ordusu kendisine verilecek her vazifeyi şerfle başaracak kuvvetli bir durumdadır. (Çok sürekli alkışlar.)

Vilayet Maarif ve Okul Müdürleriyle Benden Terbiyesi Öğretmenlerinden Fahamet Taçkın ve Halis Kadri Tokkal'ın (Adana) Atletizmin ilerlemesine büyük yardımları dokunmuştur. Bilhassa kır koşullarında, Okullarımız Müdür ve Beden Terbiyesi Öğretmenleri büyük varlık görmektedirler.

Maarif Mükâfati ve Türkiye birinciliklerine (Ankara) ve (İstanbul)a her yıl davet edilen Bölgemiz atletleri; pamuk gibi beyaz, tertemiz kıyafet, hareket ve teknik dereceleriyle büyüklerimizin taktirlerini geçit resimlerinde en ön plânı, Beden Terbiyesi Umum Müdürlüğünün bir çok kupalarını da kazandılar.

(Ulus) gazetesi spor hareketleri yayınlarındaki

(Seyhan atletleri yalnız sahada değil, hiç bir şeref listesinde gözükmeyen temizlik ve titizlik rekorunda kırdılar!) cümlesi; ideal atletizmin ülkülerine Adana'da büyük adım atmış olduğumuzun delili, özel vesikasıdır. Kıvanç duyalım.

Milli Atletizm kadrosu seçimine hazırlayan Türkiye atletizm gurup birinciliklerinde (Çukurova takımı) bu yıl Türkiye ikinciliğini ve kupasını kazanarak aldı. Atlelerimiz; göğüslerinde (Türkiye ikincilik madalyalarını) onurla taşıdıklarını müjdelemek ve kutlamak isterim.

Türkiye Atletizminde : (Adana) pırlanta gibidir. Yaşasın atletizm.

Ankara 19 Mayıs Stadyomunda (Seyhan) Bölgesi Atletleri

Evimiz Çalışmaları

Büyük vatan şairi Namık Kemal'in aziz hatırası 21-12-1944 gecesi Evimizin büyük salonunu dolduran yüzlerce vatandaş tarafından saygı ile anılmıştır. Bu münasebetle Halkevli gençler tarafından şairin hayatına, eserlerine dair konuşmalar yapılmış ve şiirleri okunmuştur.

Evimiz müzik şefi Hakkı Tar'ın yetiştirdiği yavrular tarafından 23-12-1944 gecesi parlak bir konser verilmiştir.

Yavrularımız bu konserde büyük kabiliyet ve başarı göstermişler ve dinleyiciler tarafından takdirle sık sık alkışlanmışlardır.

Konser veren küçükler öğretmenleriyle bir arada

Evimiz reisliğine, yapılan yeni seçimde Parti İdare Heyeti âzasından Nihad Oral getirilmiştir.

Genç ve enerjik reisimize bu yeni ödevinde başarılar dileriz.

NEŞRİYAT MÜDÜRÜ : KEMAL ÇELİK
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ : VEHBİ EVİNÇ
BASILDIĞI YER : BUGÜN Basımevi